

YANGI O‘ZBEKISTON SHAROITIDA MA’NAVIY MAKON TUSHUNCHASI VA ZAMONAVIY MUAMMOLARI

Choriyeva Charos Eshburiyevna

Tarix fakulteti 1-kurs talabasi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Yangi O‘zbekiston taraqqiyot bosqichida “ma’naviy makon” tushunchasining mazmun-mohiyati, uning shaxs va jamiyat hayotidagi o‘rni hamda bugungi kunda ushbu sohada ko‘zga tashlanayotgan zamonaviy muammolar tahlil qilinadi. Tadqiqotda ma’naviy makonni shakllantirishning tarixiy asoslari bilan bir qatorda, globallashtirish va raqamli transformatsiya sharoitida milliy o‘zlikni anglash, jadidlar merosini o‘rganish va "Komil inson" g‘oyasini tizimli rivojlantirish masalalari yoritilgan. Shuningdek, yangi ma’naviy makonni yaratish borasidagi ustuvor vazifalar aniqlashtirilib, ma’naviy makon va milliy-madaniy meros tushunchasining o‘zaro dialektikasi tahlil qilingan [2, 342-b.]. Ma’naviy-ma’rifiy islohotlarning institutsional asoslari va jamiyatda mafkuraviy immunitetni mustahkamlashning strategik yo‘nalishlari bo‘yicha ilmiy xulosalar ilgari suriladi.

Kalit so‘zlar: *Ma’naviy makon, milliy-madaniy meros, Yangi O‘zbekiston, jadidlar, majoz tariqi, ma’naviy faoliyat, komil inson, ma’naviy immunitet, globallashtirish.*

ABSTRACT

This article analyzes the essence of the concept of "spiritual space" at the stage of development of New Uzbekistan, its role in the life of the individual and society, and the modern problems that are emerging in this area today. Along with the historical foundations of the formation of spiritual space, the study of the heritage of the Jadids and the systematic development of the idea of "Perfect Man" in the conditions of globalization and digital transformation are highlighted in the research. Also, priority tasks for the creation of a new spiritual space are identified, and the dialectics of the concepts of spiritual space and national-cultural heritage are analyzed [2, p. 342]. Scientific conclusions are put forward on the institutional foundations of spiritual and educational reforms and strategic directions for strengthening ideological immunity in society.

Keywords: *Spiritual space, national-cultural heritage, New Uzbekistan, Jadids, metaphorical approach, spiritual activity, perfect person, spiritual immunity, globalization.*

KIRISH (INTRODUCTION)

Har qanday jamiyatning barqarorligi u yaratgan ma'naviy makon va madaniy poydevor bilan o'lchanadi. Ma'naviyat — shaxsning ruhiy poklanishi va qalbiy yuksalishini ta'minlovchi tarixiy tajribalar majmuidir [3, 103-b.]. Jamiyatning ma'naviy hayoti muayyan jarayonlarning o'ziga xos ko'rinishi sifatida namoyon bo'ladi, shuning uchun ham "ma'naviy hayot" va "ma'naviy faoliyat" tushunchalari o'zaro teng ma'noda qo'llanilishi mumkin [1, 34-b.].

Bugungi shiddatli globallashuv va mafkuraviy tahdidlar kuchaygan o'tish davrida shaxs ma'naviyatini shakllantirish jarayoni yanada dolzarblashmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyev ta'kidlaganidek: "Bugun ma'naviyat boshqa sohalardan o'n qadam oldinda yurishi, ma'naviyat yangi kuchga, yangi harakatga aylanishi kerak" [6]. Tadqiqotning maqsadi — ma'naviy makon yaratilishining tarixiy asoslarini o'rganish va uning Yangi O'zbekistondagi islohotlar bilan uzviy bog'liqligini ochib berishdir.

METODLAR (METHODS)

Tadqiqot jarayonida qiyosiy-tarixiy hamda tizimli tahlil metodlaridan foydalanildi. Jamiyatning ma'naviy evrilishlari mumtoz falsafa ontologiyasi (M. Imomnazarov), sotsiologik qonuniyatlar (M. Sharifxo'jayev, Z. Davronov) hamda zamonaviy davlat strategiyasi hujjatlari [6] qiyosida tadqiq etildi. Mazkur metodlar uyg'unligi tadqiqot mavzusini har tomonlama va tizimli yoritish imkonini berdi.

NATIJALAR (RESULTS)

Ma'naviy makonning tarixiy evolyutsiyasi va uning zamonaviy ijtimoiy hayotdagi inikosi quyidagi bosqichlarda o'z ifodasini topdi:

Insoniyatning ilk ma'naviy makoni qabila doirasidagi asotiriy (mifologik) tafakkur bilan cheklangan. Ma'naviy faoliyat jarayoni — bu individual va ijtimoiy ongni yaratish, g'oyalar, bilimlar, nazariyalar va badiiy obrazlarni aniq tarixiy sharoitlarda ishlab chiqarishdir [1, 34-b.]. Tavhid e'tiqodi insonlarni yagona madaniy makonga birlashtirib, ijtimoiy tafakkurda ma'rifat uchun yo'l ochdi [3, 103-b.]. Mintaqa madaniyatida arab, fors va umumturkiy tillar turlicha bo'lsa-da, g'oyalar, timsollar olami va nazariy zamin ko'p jihatdan mushtarak edi [4, 148-b.].

Ma'rifat — bu shunchaki bilim olish emas, balki "ibrat" orqali qalb ko'zgusini sayqallashdir. Ma'naviy-axloqiy faoliyat jamiyatdagi ta'lim, tarbiya, ma'orif va o'rgatish singari muhim jarayonlarni o'ziga qamrab oladi [1, 34-b.]. Alisher Navoiy "majoz tariqi" g'oyasi orqali jamiyat qatlamlarini insoniylik asosida birlashtirishni ilgari surgan [3, 143-b.]. U "majoz tariqi" tushunchasini Borliq haqiqatini anglab yetishning badiiy adabiyotga xos maxsus yo'nalishi sifatida talqin etgan [4, 148-b.].

Vatan taqdiriga tahdid kuchaygan tarixiy vaziyatlarda ma'naviy makonni himoya qilish vazifasini jadidlar o'z zimmasiga olgan. Ibrat domlaning "Ulamo g'ayrat etkanda millat, albatta, isloh topur" degan hikmati bugungi fuqarolik jamiyati uchun ham asosiy ma'naviy drayver bo'lib xizmat qiladi [6]. Mustabid tuzum davrida nomlari qoralangan buyuk allomalarimizning nomlari tiklanishi orqali tarixiy haqiqat tiklandi va milliy merosimiz o'z qadrini topdi [2, 343-b.].

Yangi O'zbekistonni barpo etishda jamiyatni barqarorlashtirish uchun madaniyatning yaratuvchilik va bunyodkorlik kuchini oshirish masalasi dolzarblashmoqda [1, 35-b.]. Milliy-madaniy meros tushunchasi va uning mohiyati davlat hamda jamiyat farovonligi va rivojlanishida strategik ahamiyatga ega [2, 342-b.]. Bugungi kunda ma'naviy makonni himoya qilish bo'yicha tizimli ishlar amalga oshirilmoqda: hududlarda ijtimoiy-iqtisodiy masalalarni hal qiluvchi sektorlarga qo'shimcha ravishda amaliy "Ma'naviyat sektori" tashkil etildi [6]. Davlatimiz rahbari ta'kidlaganidek, yangi ma'naviy makonni yaratishda milliy qadriyatlarning qadrsizlanishi, buzg'unchi g'oyalarga qarshi samarali mexanizmning shakllanmaganligi va loqaydlik kabi illatlarga qarshi kurashish talab etiladi [1, 38-b.].

MUHOKAMA (DISCUSSION)

Ma'naviy makon yaratilishining evolyutsiyasi shuni ko'rsatadiki, ma'naviyat jamiyatning iqtisodiy-siyosiy holatidan uzilgan holda mavjud bo'lolmaydi. Ma'naviyat doimo milliy bo'ladi, lekin unda umuminsoniy qadriyatlarga zid narsa bo'lmaydi; u millat ruhining Borliq haqiqati bilan uyg'unligidir [4, 55-b.]. Ma'naviy makon — bu maqsad va manfaatlariga asoslangan faoliyat amalga oshadigan, g'oyalar va an'analar targ'ib qilinadigan o'ziga xos konseptual maydondir [1, 37-b.]. Milliy ma'naviyatni qadrlash va rivojlantirishda begona andozalarga ergashish emas, balki milliy o'zlikni anglash kuchli ehtiyoj hisoblanadi [4, 54-55-b.]. Sharifxo'jayev va Davronov ta'kidlaganidek, yuksak ma'naviyat shaxsni faqat o'z manfaatini o'ylashdan uzoqlashtiradi; u insonning ichki va tashqi olamini namoyon etib, shaxsiy manfaatlarini xalq va Vatan manfaatlarini bilan uyg'un holda ko'radigan ijtimoiy bunyodkorlikka yetaklaydi [5, 21-b., 27-b.]. Ma'naviy yetuk inson o'z manfaatini o'zgalar manfaati bilan qo'sha oladi [5, 24-b.].

XULOSA (CONCLUSION)

Ma'naviy makonni yaratish — insoniyatning qabilaviy tafakkurdan boshlab umumbashariy bunyodkorlikka qadar bosib o'tgan uzluksiz tarixiy yo'lidir. O'zbek xalqining milliy-madaniy merosi buyuk tarixiy o'tmish, allomalar yutuqlari, san'at, me'morchilik va urf-odatlarini qamrab oluvchi keng tushuncha sifatida anglanishi lozim [2, 345-b.]. Xulosa qilib aytganda, mustahkam ma'naviy makon — tarixiy xotira (ibrat), bugungi barqaror iqtisodiy-institutsional poydevor va ma'rifatli

jamiyatni qurishga yo'naltirilgan davlat siyosatining uzviy sintezidir. Shundagina ma'naviyat haqiqatan ham jamiyat taraqqiyotini harakatlantiruvchi yetakchi kuchga aylanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (REFERENCES)

1. To'ychiyev J.M. Yangi ma'naviy makonda ma'naviy hayot va ma'naviy faoliyatning o'zaro munosabati // Ma'naviy barkamol yoshlar — Yangi O'zbekiston bunyodkori. — Toshkent, 2024. – 34-38-b.
2. Mamatqulov E.S. Ma'naviy makon va madaniy meros dialektikasi // Oriental Renaissance. — 2023. — 3(8). – 342-345-b.
3. Imomnazarov M. Ma'naviyatning rivojlanish tarixi. — Toshkent: "Ma'naviyat", 2001. – 103-b.
4. Imomnazarov M., Eshmuhammedova M. Milliy ma'naviyatimiz asoslari. — Toshkent: "Toshkent islom universiteti", 2001. – 54-55, 148-b.
5. Sharifxo'jayev M., Davronov Z. Ma'naviyat asoslari. — Toshkent: "Moliya", 2005. – 21-27-b.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev raisligida Respublika Ma'naviyat va ma'rifat kengashining kengaytirilgan yig'ilishi materiallari (2023-yil 22-dekabr). — www.president.uz.